

Tiffernov štipendij – podpora kranjskim študentom na Württemberškem

Fanika Krajnc-Vrečko

Univerza v Ljubljani, Teološka fakulteta, Teološka knjižnica Maribor (upk.),
Sokolska ulica 38, SI 2000 Maribor, fanika.vrecko@gmail.com

Razprava osvetljuje štipendijsko ustanovo Tiffernum, ki je v drugi polovici 16. stoletja nudila štipendije kranjskim študentom iz revnejših družin, ki so na Württemberškem študirali teologijo. Skrb prve generacije slovenskih protestantov za rast slovenske protestantske Cerkve ni bila namenjena le besedi in širjenju evangelija, temveč se je globoko dotaknila tudi socialnih razmer. Predstavljeni so štipendisti in njihova vloga v razvoju protestantske misli na Slovenskem.

Der Beitrag erörtert das fürstliche *Stipendium Tiffernum*, die Institution zur Unterstützung slowenischer Studenten aus Krain, die in der zweiten Hälfte des 16. Jahrhunderts in Württemberg Theologie studierten. Die erste Generation slowenischer Protestanten war nicht nur um das Wachstum der slowenischen protestantischen Kirche und die Verbreitung des Evangeliums bemüht, sondern sie berührte auch das Problem der sozialen Verhältnisse. Dargestellt werden die bedeutendsten Stipendiaten aus Krain, besprochen wird ihre Rolle in der Entwicklung des protestantischen Denkens in slowenischen Raum.

Ključne besede: reformacija, protestantizem, kulturna antropologija, Tiffernova štipendija, slovenski kranjski študenti, 16. stoletje

Schlüsselwörter: Reformation, Protestantismus, Kulturanthropologie, Stipendium Tiffernum, slowenische Studenten aus Krain, 16. Jahrhundert

Uvod

Šestnajsto stoletje danes razumemo kot stoletje duhovnega, kulturnega in etičnega prebujanja v osrednjem evropskem prostoru, kjer je slovenska etnija predstavljala sicer neznaten del skupnosti današnjih evropskih narodov, vendar je v svojem času in okolju postavila temelj današnje omike, ki pogojuje vse, kar imenujemo slovenstvo. Prve tri generacije slovenskih protestantov, ki jih je po letu 1550 s svojim življenjem in delom zaznamoval Primož Trubar, so postavile temelje jeziku, duhovnosti, šolstvu in splošni omiki, na katerih so gradila stoletja vse do današnjih dni. S svojim delovanjem zunaj domačega okolja je Trubar kaj kmalu spoznal, da mora v svoji vlogi duhovnega voditelja poskrbeti predvsem za izobrazbo preprostega slovenskega človeka, ki mu je namenjal sprva versko vzgojo za spoznavanje »čistega evangelija«, kasneje pa ga je želel tudi širše

izobraziti. Tako je poleg prizadevanj za ustanavljanje šol, predvsem stanovske šole v Ljubljani, veliko skrb namenil tudi šolanju bodočih kadrov, ki bodo delali na teh šolah, in seveda pastorjev, ki bodo kot pridigarji širili čisti krščanski nauk. Njegov stik z vladarji takratnega evropskega prostora, tukaj mislimo na württemberskega vojvodo Krištofa (1515–1568) in kasneje njegovega sina Ludvika (1554–1593), mu je omogočil, da je v takratnem nemškem okolju poskrbel za štipendije kranjskim študentom, ki so jim jih namenile nemške dežele. Večji del kranjskih študentov je izhajal iz revnega podeželskega okolja in je odhajal na študij v Tübingen, kjer jim je bil predvsem po Trubarjevi zaslugi naklonjen vojvoda Krištof, šolali pa so se tudi v Jeni, Bebenhausnu in Schulpforti na Saškem.

Michael Tiffern (1488/89–1555) in njegov štipendij v Tübingenu

O Michaelu Tiffernu in njegovi štipendijski ustanovi v Tübingenu pričajo številni viri (Elze 1877; Rupel 1962: 76, 184, 199, 217; Simoniti 1980; Weissmann 1987: 439–464; Rajhman 1997: 14 sl.), zato bomo le na kratko orisali to ustanovo, zanima pa nas predvsem, kdo so bili njeni štipendisti in kaj pomenijo za razvoj protestantske misli na Slovenskem.

Michael Tiffern je bil najdenček, ki naj bi ga pustili Turki v svojem taboru v okolici Laškega (nemško Tüffern). Tam ga je našel meščan Erazem Štih, ga dal krstiti in ga poslal na šolanje na Dunaj, kjer je postal magister in si pridobil temeljito humanistično izobrazbo (Rajhman 1986: 294). Do leta 1527 naj bi živel na Dunaju in predaval na artistski fakulteti. Kmalu po tem je postal učitelj mladega württemberskega princa Krištofa (1515–68), ki so ga imeli Avstrijci od julija 1525 zajetega v dunajskem Novem mestu (Weissmann 1987: 441). Učenec je v Tiffernovih rokah napredoval v vseh predmetih, zlasti v latinščini, s Tiffernom pa je dobil ne le dobrega učitelja, temveč tudi zvestega prijatelja in preudarnega svetovalca, ki je močno vplival na oblikovanje njegove osebnosti. Ob obleganju Dunaja leta 1529 naj bi rešil Krištofa pred neko turško patroljo, leta 1532 pa naj bi mu na štajersko-koroški meji pomagal pri begu iz Habsburškega ujetništva, ko je v spremstvu cesarja Karla V. potoval čez Alpe v Italijo in Španijo. Tiffern je zvesto spremljal princa Krištofa, zato mu je cesar že leta 1538 podelil plemiški naslov, »ker se je odlikoval po svoji poštenosti, spretnosti, dobrih navedah, kreposti in razumnosti«, leta 1544 pa je postal Krištofov kancler. Tudi v verskih vprašanjih sta bila podobnih nazorov in skupno sta prestopila v protestantizem; ko pa je Krištof 1550 postal württemberski vojvoda, je šel Tiffern z njim v Stuttgart in bil do smrti 1555 njegov svetnik.

V testamentu je Tiffern, ki je bil brez sorodnikov, namenil nekaj manjših volil prijateljem, med njimi tudi württemberskemu reformatorju Johannesu Brenzu,

knjižnico pa vojvodi Krištofu za študente teologije. Po določitih oporoke naj bi se njegovo premoženje prodalo in uporabilo za razširitev knežjega štipendija v teološki ustanovi v Tübingenu, kjer naj bi študirali teologijo po štirje študentje letno (ob brezplačni hrani, stanovanju in pouku, medtem ko so za knjige, obleko idr. morali skrbeti sami). Ta štiri mesta so bila namenjena Württemberžanom, pa tudi tujim teologom, in so se po ustanovitvi 1557 imenovala Stipendium Tiffernum (Elze 1877: 33; Simoniti 1980).

Primož Trubar in Tiffernov štipendij

Iz Trubarjevih pisem je mogoče razbrati, da je tesno sodeloval oziroma odločilno vplival na izbor študentov, ki jim je vojvoda vsako leto znova potrdil štipendijo te ustanove. Zagotovo je Trubar Tifferna tudi osebno poznal, po mnenju Mirka Rupla naj bi ta tudi posredoval pri vojvodi Krištofu za pridobitev soglasja za tisk Trubarjevih prvih knjig (Rupel 1962: 76).

Trubar si je vztrajno prizadeval (z utemeljitvijo, da je bil zaslužni Tiffern Kranjec), da bi imeli prednost pri podeljevanju štipendije Kranjci, in imel je že Krištofovo zagotovilo, da sta dve mesti namenjeni njegovim rojakom, a dokončno obljubo je trajno določil in potrdil njegov naslednik vojvoda Ludvik šele leta 1585. Komaj tri leta po Tiffernovi smrti, leta 1558, že srečamo prva dva kranjska študenta, štipendista, Samuela Budino in Janeza Gebharta, s katerima je Trubar iz Uracha navezal stik. Kot središčna osebnost slovenskega protestantizma je gojil stike s študenti iz domovine, jih podpiral (četudi sam ne brez denarnih težav), jim očetovsko svetoval, skrbel za štipendije. V želji omogočiti domovini čim več izobraženih ljudi, ki bi se uspešno upirali protireformacijskemu gibanju, je Trubar posredoval, da je prišlo več mladih ljudi na teološki študij in doseglo »Stipendium Tiffernum«. Največ kranjskih študentov je povabil na Nemško po letu 1567, ko je umrl ljubljanski superintendent Sebastijan Krelj, ki se je nagibal k flacianizmu. Trubar in Andreae sta si prizadevala najti takega naslednika, ki bo vodil cerkev v duhu württemberške pravovernosti. Našla sta Krištofa Spindlerja in kljub njegovi mladosti dosegla, da so ga deželni stanovi imenovali za kranjskega superintendenta (Rajhman 1982: 217). Po Trubarjevi zaslugi so poleg Budine in Gebharta Stipendium Tiffernum do konca 16. stoletja prejeli najbolj znani protestanti: Jurij Dalmatin, Trubarjev sin Primož, Blaž Budina, Gregor, Krištof in Mavricij Fašank, Jurij Klemen, Marko Koluder, Krištof ml. in Tomaž Spindler, Bernard Steiner, Andrej Švajger, Janez Venezianer in Nikolaj Vurič. Nekateri viri navajajo tudi Janža Tulščaka, vendar Weissman, ki gradi izključno na prvotnih virih, navaja le njegovega sina Jakoba Tulščaka, ki naj bi moral 1596 zapustiti Tiffernium zaradi slabega vedenja (Weissman 1987: 460, op.

122). V biografijah Janža Tulščaka ne zasledimo podatka o njegovem članstvu v Tiffernumu. Po letu 1596 Kranjcev ni več med štipendisti, čeprav naj bi se nekateri študentje še stoletja sklicevali na to, da so njihovi predniki s Kranjske.

Tiffernovi štipendisti s Kranjske med letoma 1558–1596

Kot smo že omenili, si je Trubar skupaj s kranjskimi deželnimi stanovi prizadeval, da bi izobrazili čim več kranjskih mladeničev za kasnejšo službo šolnikov in pridigarjev. Socialna struktura v ljubljanski stanovski šoli je bila raznolika, saj so jo obiskovali revnejši in nekoliko premožnejši učenci iz slovenskih družin. Vendar revni, četudi sposobni učenci niso mogli nadaljevati šolanja, zato so jim štipendije odpirale pot v svet, tudi če so morali izbirati študij za manj plačane poklice, kot so bili v šolstvu in Cerkvi (Ahačič 2007: 54). Med znanimi Tiffernovimi štipendisti najdemo torej v večji meri šolnike in pridigarje, čeprav so nekateri svoj študij nadaljevali tudi kot juristi v Padovi. Med slednje sodita prva dva štipendista.

Samuel Budina, prevajalec

Rojen v Ljubljani v 40. letih 16. stol., umrl 1571. Sin ravnatelja protestantske latinske šole v Ljubljani Lenarta Budine. Šolal se je pri očetu v Tübingenu (1558 do 1565), kjer je v letih 1558–1563 užival Tiffernovo štipendijo, in na artistični ter pravni fakulteti v Padovi (1567–1568). Po vrnitvi iz Tübingena je bil nekaj let domači učitelj sinov Janža Auersperga, s katerimi je bival deloma v Padovi, deloma na gradu Žužemburg. V letih 1569–1571 ga srečamo kot zagovornika, od maja 1571 pa plačanega prokuratorja pri deželnem plemiškem sodišču (Landschranne). V časih Unnadovega biblijskega zavoda v Tübingenu se je v družbi s hrvaškimi literati seznanil s hrvaškim jezikom in pisavo. Tako je napravil latinski in nemški prevod (najbrž po hrvaškem izvodu z latinskimi črkami) ter latinski prevod tudi objavil (Dunaj, 1568). Prevod, ki ga je priredil s pomočjo Auerspergovih ujetnikov (za »tuje in turške besede«), je v glavnem točen ter ima le malo odstranitve in večjih napak. Budinov prevod *Historia Sigethi* je bil kmalu po objavi preveden v nemščino, italijanščino, španščino in morda še druge jezike, se v najrazličnejših zvezah ponatiskoval in služil za vir vsakomur, ki je skušal dobiti verno sliko sigetskih dogodkov (Elze 1877: 65, Kidrič 2013).

Janž Gebhardt, protestantski šolnik

Rojen okoli leta 1530 v Ljubljani, umrl med letoma 1598 in 1601 prav tam. Bil naj bi sin Volfganga Gebharda, ljubljanskega župana v letih 1544 in 1548; v Tübingenu se je šolal v letih 1558–1562 in bil tu s Samuelom Budino prvi Kranjec, ki je na priporočilo kranjskih deželnih stanov užival Tiffernovo štipendijo (sprejet 13. januarja 1558, izključen januarja 1562 »propter improbitatem«). Študije je sklenil kot jurist v Padovi 1568 obenem z nekaterimi mladimi Auerspergi, ki naj bi jim bil poleg Budine domači učitelj. Ko je bil Bohoriču dovoljen šolski pomočnik, je Gebhard leta 1570 postal prvi kolaborator na stanovski latinski šoli v Ljubljani, vendar se je zaradi nesoglasij z Bohoričem temu odpovedal. Bil naj bi nekaj časa advokat, v letih 1576–1584 pa kranjski stanovski vojni sekretar za vprašanje meja in 1596–1598 stanovski deželni tajnik. Za objavo knjige *Historia Sigethi* (1568) je prijatelju Samuelu Budini spesnil dolgo latinsko hvalnico v spret-nih distihih. Po Frischlinovem prihodu v Ljubljano in reformi stanovske šole ter končni določitvi šolskega reda je bil Gebhard določen za šolskega nadzornika. Sprva ni vplival na reformo šolske ureditve, po letu 1582 pa je s Frischlinovim soglasjem pripravil tretji red ali naredbo ljubljanske stanovske šole, ki je ostala v veljavi do zaprtja šole leta 1598 (Elze 1877: 65, Kidrič 2013b).

Jurij Dalmatin, protestantski teolog, pisatelj in prevajalec

Rojen okoli 1547 v Krškem, umrl 1589 v Ljubljani. Starša sta mu bila vsaj 1571 še oba med živimi, a sta živela v tako skromnih razmerah, da sinu med študijem nista mogla zagotoviti niti obleke, še manj knjig. Do 18. leta se je šolal doma pri Bohoriču in pod njegovim vplivom sprejel protestantizem; od 1565 je študiral na Württemberškem, in sicer do 1566 v nižji latinski šoli v Bebenhausnu severno od Tübingena, 1566–1572 na univerzi v Tübingenu, kjer je kot Tiffernov štipendist končal filozofijo in protestantsko teologijo. Dosegel je naziv magistra in objavil razpravo *De catholica et catholicis disputatio*. Šolanje v tujini so mu omogočili prijatelji in meceni: Bohorič, ki mu je iskal podpornikov, ter Trubar in kranjski stanovi, ki so ga tudi materialno podpirali.

Leta 1572 so ga deželni stanovi poklicali za predikanta v Ljubljano, kjer je s slovenskimi pridigarji tvoril »ministerij slovenske cerkve« (skupino duhovnikov, ki so spadali k službeni cerkvi) ter z njimi opravljal predikantsko službo, kakor jo je za ljubljansko cerkev določil že Trubar (večkrat je imel tudi nemške pridige). Bil je nadzornik stanovske šole, hodil je krščeovat v grad Kacenštajn pri Begunjah, tam je obhajal in zlasti pridigal. 1580 je bil izvoljen v prvi oficialni kranjski protestantski cerkveni svet; bil je vizitator in enkrat letno je obiskal

vsako kranjsko protestantsko cerkveno občino. V letih pred 1584 je zaradi tiskanja celotnega prevoda Biblije bil večkrat v tujini, 1583 je bil izbran v odbor šolskih nadzornikov stanovske šole in 1585 prevzel župnijo Škocijan pri Turjaku, kjer je ostal do svoje smrti 1589 (Elze 1877: 68–69, Kidrič 2013a).

Dalmatin sodi v drugo generacijo slovenskih protestantov in hkrati s Trubarjem predstavlja vrh slovenskega protestantskega slovstvenega ustvarjanja. Nanj so v največji meri vplivali Bohorič, Krelj in Trubar, ki je zanj očetovsko skrbel. Protestantske miselnosti se je navzel v zgodnji mladosti v območju strogo lutrovskega protestantskega okolja, tudi v tujini pa je nanj vplivalo mlado slovensko pismenstvo Trubarjeve šole. Že leta 1572 je pisal kranjskim deželnim odbornikom:

Ko pa je bil moj dragi učitej (Adam Bohorič, op. FKV) iz določenih razlogov v šoli odpuščen, in sem se po nasvetu dobrih prijateljev ter po nasvetu staršev odločil za drugo šolo v nemški deželi, ste se vaše milosti in gospostva na ponižno priprošnjo spoštovanega in učenega gospoda Primoža Trubarja, mojega ljubega zaščitnika in očeta v Kristusu, in rajnega gospoda Krelja zame milostno zavzeli. S svojim milostnim priporočilom ste mi ... izposlovali Tiffernovo štipendijo v Tübingenu, katere sem bil deležen več kot šest let in sem je še deležen. (Rajhman 1997: 57)

Kot predstavnik druge generacije protestantov je že bil strogo lutrovsko orientiran, v svojih spisih pa je izpričeval pripadnost slovenstvu in medtem ko je Trubarjeva osnovna ideja bila v tem, da rojakom posreduje verske resnice v domačem jeziku, je Dalmatin že zavestno čutil, da s prevodom Biblije v slovenski jezik le-tega posreduje svojim rojakom. Dalmatinova Biblija 1584 predstavlja vrh protestantskega slovstva in dolgih dvesto let je ostala izjemen vezni člen krščanstva na Slovenskem (Krajnc-Vrečko 1999: 460).

Primož Trubar ml., protestantski pridigar

Trubarjev sin Primož ml. je bil rojen v Ljubljani leta 1550 ali 1551. Oče ga je želel vzgojiti za pridigarja in že leta 1567 ga je skušal vključiti v Tiffernovo ustanovo, vendar je bil še premlad in vojvoda Krištof ga je poslal v samostansko šolo v Bebenhausen, nato je bil leta 1568 sprejet v Tiffernov štipendij, četudi po vojvodovem mnenju še ni bil v celoti tudi primeren. Leta 1573 je magistriral, študiral pa naj bi še do leta 1575 (Elze 1877: 69, Rupel 1962: 201). Trubarju je sin Primož povzročil največ skrbi, ko je svojevoljno zapustil Tübingen in odšel v Ljubljano. Tam je hudo zbolel in po skrbni negi Spindlerjeve žene je ozdravel ter se vrnil na Nemško (Rupel 1962: 202). Kasneje je župnikoval kot pridigar v Kilchbergu pri Tübingenu, in čeprav ni vplival na razvoj protestantizma v

očetovi domovini, je skrbel za kranjske študente in zanje med drugim posredoval pri ljubljanskem superintendentu Krištofu Spindlerju, ko ga je, denimo, v pismu 9. maja 1590 prosil:

Sedaj imamo tukaj dva mlada kranjska dečka, eden obiskuje šolo v Haggenauu, drugi v Tübingenu, to sta brata Gregor in Janž Proser, ki ju imajo njuni učitelji za zelo uglajena, tiha in vzgojena dečka, ki s svojo nadarjenostjo vzbujata veliko upanje in jima zato posvečajo posebno pozornost in trud, da bi, tudi v čast spomina na mojega pokojnega očeta in za dobro slovenske Cerkve, lahko nadaljevala študij. Posebej se za to trudi gospod magister Evzebij Stetter, ki na posebni latinski šoli zelo rad pomaga in svetuje revežem, posebej pa na priprošnjo mojega pokojnega očeta ubogim kranjskim učencem, kar dokazuje z dejanji, saj je tudi mene vprašal za nasvet, kaj mu je storiti, da bi le-tem zagotovil najnujnejše. (Rajhman 1997: 176)

V omenjenem pismu Primož Trubar ml. na Kranjsko poroča tudi o drugih študentih, ki na tujem trpijo pomanjkanje, kar kaže na njegovo skrb in pripravljenost za pomoč svojim rojakom.

Pridigarji iz družine Fašank

Gregor Fašank naj bi bil doma iz Radovljice, rojen okoli 1550, od leta 1566 je študiral v Tübingenu, kjer je bil 1568–1569 Tiffernov štipendist. Po letu 1572 je bil nekaj časa protestantski pridigar pri slovenski cerkvi Svetega Duha v Celovcu, 1580 predikant v Trbižu, od 1582 pa znova predikant pri slovenski cerkvi Svetega Duha v Celovcu, kjer so ga decembra 1600 odpustili in moral se je umakniti. Njegovo knjižnico v Celovcu so že 1594 kupili koroški stanovi.

Mavricij (Moric) Fašank je v Tübingenu študiral od 1578 in bil 1580–1585 Tiffernov štipendist, 1587 je bival v Witenbergu, kasneje pa postal predikant deželnih stanov na Koroškem, a se je moral v času protireformacije umakniti (Kidrič 2013c).

Krištof Spindler, protestantski pridigar, superintendent v Ljubljani

Rojen 1546 v Göppingenu na Württemberškem, umrl 1591 v Ljubljani. Na univerzo v Tübingenu se je vpisal 1563 in bil v začetku leta 1565 sprejet v Tiffernov štipendij, 1567 je postal magister. Ko je Trubar po smrti Sebastijana Krelja za Ljubljano zaman iskal novega superintendenta z znanjem slovenščine, se je naposled odločil za Spindlerja. Ta je postal prvi pridigar (pastor) ali superintendent. Kljub mladosti je bil razgledan in priljubljen med ljudmi. V Ljubljani je utrdil württemberško pravovernost; vodil je nemško in slovensko Cerkev ter si za obe

zelo prizadeval, zlasti za organizacijo v smislu dogovora štajerskih, koroških in kranjskih deželnih stanov v Brucku 1578 in 1580 za podpis *Formulae concordiae*. Podpiral je slovensko slovstveno ustvarjalnost, za Ljubljano je 1575 pridobil Mandelčevo tiskarno ter podprl izdajo Dalmatinove *Biblije*. Leta 1581 je bil član revizijske komisije za izdajo Dalmatinove *Biblije*. Kot eden izmed šolskih nadzornikov si je prizadeval za izboljšanje šolstva in za ustanovitev dijaških štipendij. Izdal je: *Ain Christliche Leichpredig. Bey der Begrebnus weyland des Wohlgebornen Herrn Hörwarden Freyherrn zu Auersperg ... Gehalten durch M. Christophorum Spindler ... Gedruckt zu Laybach Durch Hannss Manuel Anno MDLXXV, 20 listov, 40 (edini izvod ohranjen v Novem mestu)*. Ta govor je imel Spindler 25. sept. 1575 (Rupel 2013a).

Bernard Stainer (Stanier), protestantski pridigar

Rojen 1546 v Kamniku meščanskim staršem, umrl 1593 v Celovcu. Študiral je v Strasbourgu, potem v Tübingenu, kjer je bil 1568 sprejet v Tiffernov štipendij. 1569 se je vpisal na univerzo, vendar je še istega leta izstopil iz Tiffernuma in šel za domačega učitelja mlademu Andreju Turjaškemu, skupaj z Dalmatinom je 1569 postal magister. Bil je pastor v Bühlu pri Tübingenu in predikant v Šentrupertu na Koroškem. Kot predstavnik Korošcev se je 1581 udeležil revizije Dalmatinove *Biblije* v Ljubljani, 1582 je podpisal *Formulo concordiae*. Steinerjeva disertacija *Disputatio de consiliis ... Tubingae MDLXXII* (8 listov) je izšla v tisku. Prav tako zbirka *Propemptica in honorem ... m. Bernardini Staineri, pastoris Bihelensis, in Charinthiam euangelion annunciatum vocati ... Tubingae 1573* (Elze 1877: 70; Rupel 2013b).

Tiffernova ustanova in slovenska reformacija

Če pogledamo delež kranjskih študentov, ki so v drugi polovici 16. stoletja prejeli Tiffernovo štipendijo in nato kot izobraženci delovali v domovini, lahko ugotavljamo, da je največ štipendistov sklenilo svojo službeno pot med teologi, protestantskimi pridigarji. Vzrok temu najdemo znova v Trubarjevem prizadevanju za šolanje teologov, ki bodo na Kranjskem opravljali službo pridigarjev. To je utemeljil med drugim tudi v pismu vojvodi Ludviku, 5. oktobra 1585, ko ga je prosil za dokončno potrditev dveh mest za Tiffernovo štipendijo:

Jaz, ubogi, stari, bolni, nevredni in nezaslužni slovenski duhovnik in berač uboge slovenske Cerkve, prihajam znova s to preprosto, neoblikovano ponižno prošnjo in prosim, da ji milostno

prisluhne ... da je kljub težkemu vztrajnemu preganjanju samo papeških ... vendarle v Ljubljani velika cerkev resnično bogovdanih. ... Pri tem pa občutijo veliko pomanjkanje in zelo tožijo Kranjski, Spodnještajerski, Spodnjekoroški Slovenci in Hrvati, ki znajo le slovensko, da ni pridigarjev. (Rajhman 1986: 293–294)

Trubar se je zavedal, da bo svoj reformacijski program lahko uresničil le ob pomoči izobraženih somišljenikov, kar mu je zagotovo uspelo z vzgojo svojih naslednikov. Najpomembnejši je zagotovo Jurij Dalmatin, ki s prevodom celotne Biblije predstavlja vrh protestantskega slovstva. Nezanemarljiv pa je delež šolnikov, ki so odločilno vplivali na nadaljnji razvoj protestantskega šolstva, kot sta Janž Gebhard in Krištof Spindler. Drugi znani štipendisti se s svojimi deli niso zapisali med knjižne oziroma literarne ustvarjalce protestantske dobe, vendar so kot teologi zasedli mesta pridigarjev in pastorej ter tako dvignili izobrazbeno raven protestantskih voditeljev, ki so vse do nastopa protireformacije oznanjali »čisti evangelij« na Kranjskem, Koroškem in Štajerskem.

Sklep

Skrb Primoža Trubarja in njegovih somišljenikov, predvsem Adama Bohoriča in Krištofa Spindlerja, za rast slovenske protestantske Cerkve ni bila namenjena le besedi in širjenju evangelija, temveč se je globoko dotaknila tudi socialnih razmer, ki so jim bili izpostavljeni njihovi deželani. Večkrat izrečene oziroma zapisane besede o ubogem preprostem ljudstvu, ki je izpostavljeno nevednosti, neveri, turški nevarnosti in rovtarstvu, nam z antropološkega vidika odslikavajo podobo dežele, ki se je ob reformacijski ideji predramljala v neko novo omiko, in ki je ob pomoči in naklonjenosti nemškega plemstva zaslutila, da si njeni prebivalci kljub revščini zaslužijo izobrazbo, s katero bodo dvigali kulturno in duhovno zavest v svojem etničnem okolju.

Literatura

Kozma AHAČIČ, 2007: *Zgodovina misli o jeziku in književnosti na Slovenskem. Protestantizem*. Ljubljana: Znanstvenoraziskovalni center SAZU.

Theodor ELZE, 1877: *Die Universität Tübingen u. d. Studenten aus Krain*. Tübingen 1877 (reprint). München: Rudolf Trofenik, 1977.

Francè KIDRIČ, 2013: Budina Samuel (med 1540 in 1550–po 1571). *Slovenska biografija*. Slovenska akademija znanosti in umetnosti, Znanstvenoraziskovalni center SAZU, 2013. <http://www.slovenska-biografija.si/oseba/sbi152726/#slovenski-biografski-leksikon> (27. oktober 2021).

– –, 2013a: Dalmatin, Jurij (okoli 1547–1589). *Slovenska biografija*. Slovenska akademija znanosti in umetnosti, Znanstvenoraziskovalni center SAZU, 2013. <http://www.slovenska-biografija.si/oseba/sbi169220/#slovenski-biografski-leksikon> (27. oktober 2021).

– –, 2013b: Gebhardt, Janž (okoli 1530–med 1598 in 1601). *Slovenska biografija*. Slovenska akademija znanosti in umetnosti, Znanstvenoraziskovalni center SAZU, 2013. <http://www.slovenska-biografija.si/oseba/sbi197755/#slovenski-biografski-leksikon> (27. oktober 2021).

– –, 2013c: Fašank. *Slovenska biografija*. Slovenska akademija znanosti in umetnosti, Znanstvenoraziskovalni center SAZU, 2013. <http://www.slovenska-biografija.si/rodbina/sbi185498/#slovenski-biografski-leksikon> (27. oktober 2021).

Fanika KRAJNC-VREČKO, 1999: Martin Luther in teološka utemeljitev rabe maternega jezika pri slovenskih protestantih. *Časopis za zgodovino in narodopisje* 70=35/3, 453–461.

Jože RAJHMAN, 1982: Trubar, Primož. *Slovenski biografski leksikon*, 13. zv. 206–225. Ljubljana: Slovenska akademija znanosti in umetnosti.

– –, 1986: *Pisma Primoža Trubarja*. Ljubljana: Slovenska akademija Znanosti in umetnosti.

– –, 1997: *Pisma slovenskih protestantov*. Ljubljana: Znanstvenoraziskovalni center SAZU.

Mirko RUPEL, 1962: *Primož Trubar: življenje in delo*. Ljubljana: Mladinska knjiga.

– –, 2013a: Spindler, Krištof (1546–1591). *Slovenska biografija*. Slovenska akademija znanosti in umetnosti, Znanstvenoraziskovalni center SAZU, 2013. <http://www.slovenska-biografija.si/oseba/sbi597637/#slovenski-biografski-leksikon> (26. oktober 2021).

– –, 2013b: Stainer, Bernard (1546–po 1593). *Slovenska biografija*. Slovenska akademija znanosti in umetnosti, Znanstvenoraziskovalni center SAZU, 2013. <http://www.slovenska-biografija.si/oseba/sbi600732/#slovenski-biografski-leksikon> (26. oktober 2021).

Primož SIMONITI, 2013: Tiffernus, Mihael (1488–1555). *Slovenska biografija*. Slovenska akademija znanosti in umetnosti, Znanstvenoraziskovalni center SAZU, 2013. <http://www.slovenska-biografija.si/oseba/sbi699556/#slovenski-biografski-leksikon> (25. oktober 2021).

Christoph WEISMANN, 1987: Humanist Mihael Tiffernus (1488/89–1555), mentor vojvode Krištofa in mecen tubinškega štipendija. *Zgodovinski časopis* 41, 3: 439–464. Prevod iz: Christoph Weismann. 1986. Der »Humanist Michael Tiffern (1488/89–1555), Mentor Herzog Christophs und Mäzen des Tübinger Stifts, v: *In Wahrheit und Freiheit. 450 Jahre Evangelisches Stift in Tübingen!* Hsg. von Friedrich Hertel. Stuttgart (Quellen und Forschungen zur württembergischen Kirchengeschichte, Band 8), 47–80.

Povzetek

TIFFERNOV ŠTIPENDIJ – PODPORA KRANJSKIM ŠTUDENTOM NA WÜRTTEMBERŠKEM

Slovenski protestanti, med njimi je najpomembnejši Primož Trubar, so si sredi 16. stoletja prizadevali za versko izobrazbo ter dvig splošne kulturne razgledanosti svojih rojakov. Tako so poleg ustanavljanja stanovskih šol skrbeli tudi za izobraževanje rojakov za duhovnike, učitelje in druge poklice. Študij v nemških deželah, kamor so v glavnem odhajali preprosti slovenski mladeniči, je zahteval materialno podporo. Leta 1555 je bil ustanovljen Tiffernov štipendijski sklad pri Tübinski ustanovi (Tübingen Stift), iz katerega so podelili vsako leto

štiri Tiffernove štipendije, od tega dve študentom iz Tiffernove domovine Kranjske. Vojvoda Krištof je namreč po smrti svojega učitelja in mentorja Mihaela Tifferna (1488/89–1555) velik del njegovega premoženja namenil v štipendijski sklad za revne študente. Trubar si je vztrajno prizadeval, da bi imeli prednost pri podeljevanju štipendije Kranjci, saj je bil Mihael Tiffern s Kranjskega. Pri vojvodi Krištofu si je »izpogajal« zagotovilo, da sta dve mesti namenjeni njegovim rojakom, kar je pozneje dokončno izpolnil vojvoda Ludvik. Po letu 1557 so na tübingški univerzi študirali Tiffernovi štipendisti s Kranjskega, in sicer Samuel Budina, Johannes Gebhard, Jurij Dalmatin, Primož Trubar ml., Blaž Budina, Jurij Diener, Gregor, Krištof in Mavricij Fašank, Jurij Klemen, Marko Koluder, Krištof ml. in Tomaž Spindler, Bernard Steiner, Andrej Švajger, Janez Venezianer in Nikolaj Vurič.

Zusammenfassung

DAS STIPENDIUM TIFFERNUM – DIE UNTERSTÜTZUNG SLOWENISCHER STUDENTEN AUS KRAIN IN WÜRTTEMBERG

Slowenische Protestanten, unter ihnen auch Primož Trubar, waren Mitte des 16. Jahrhunderts um religiöse Ausbildung und kulturellen Fortschritt ihrer Landsleute bemüht. Neben der Gründung von Ständeschulen sorgten sie für die Ausbildung der Priester, Lehrer und anderer Berufe. Das Studium der slowenischen Jugendlichen aus ärmeren sozialen Verhältnissen in damaligen deutschen Ländern bedarf materieller Unterstützung. So wurde im Jahr 1555 das fürstliche Stipendium Tiffernum gestiftet. Jedes Jahr wurden vier Stipendien an die Theologie-Studenten vergeben, von denen immer zwei aus Krain stammten. Nach dem Tode seines aus Krain stammenden Lehrers und Begleiters Michael Tiffernus (1488/89–1555) bestimmte Herzog Christoph beträchtlichen Teil Vermögens von Tiffernus für das fürstliche Stipendium. Primož Trubar wendete sich an ihn mit der Bitte, arme Studenten aus Krain bei der Verleihung der Stipendien zu bevorzugen, zumal Michael Tiffernum aus Krain stammte. Es wurde ausgehandelt, dass jeweils zwei slowenische Studenten aus Krain das Stipendium erhalten würden, was später vom Herzog Ludwig verwirklicht wurde.

Nach dem Jahre 1557 studierten an der Tübinger Universität mehrere Theologiestudenten aus Krain, unter ihnen Samuel Budina, Johannes Gebhard, Jurij Dalmatin, Primož Trubar der Jüngere, Blaž Budina, Jurij Diener, Gregor, Krištof und Mavricij Fašank, Jurij Klemen, Marko Koluder, Krištof Spindler der Jüngere, Tomaž spindler, Bernard Steiner, Andrej Švajger, Janez Venezianer und Nikolaj Vurič.